

**Sluhové (Servi)
Zanni**

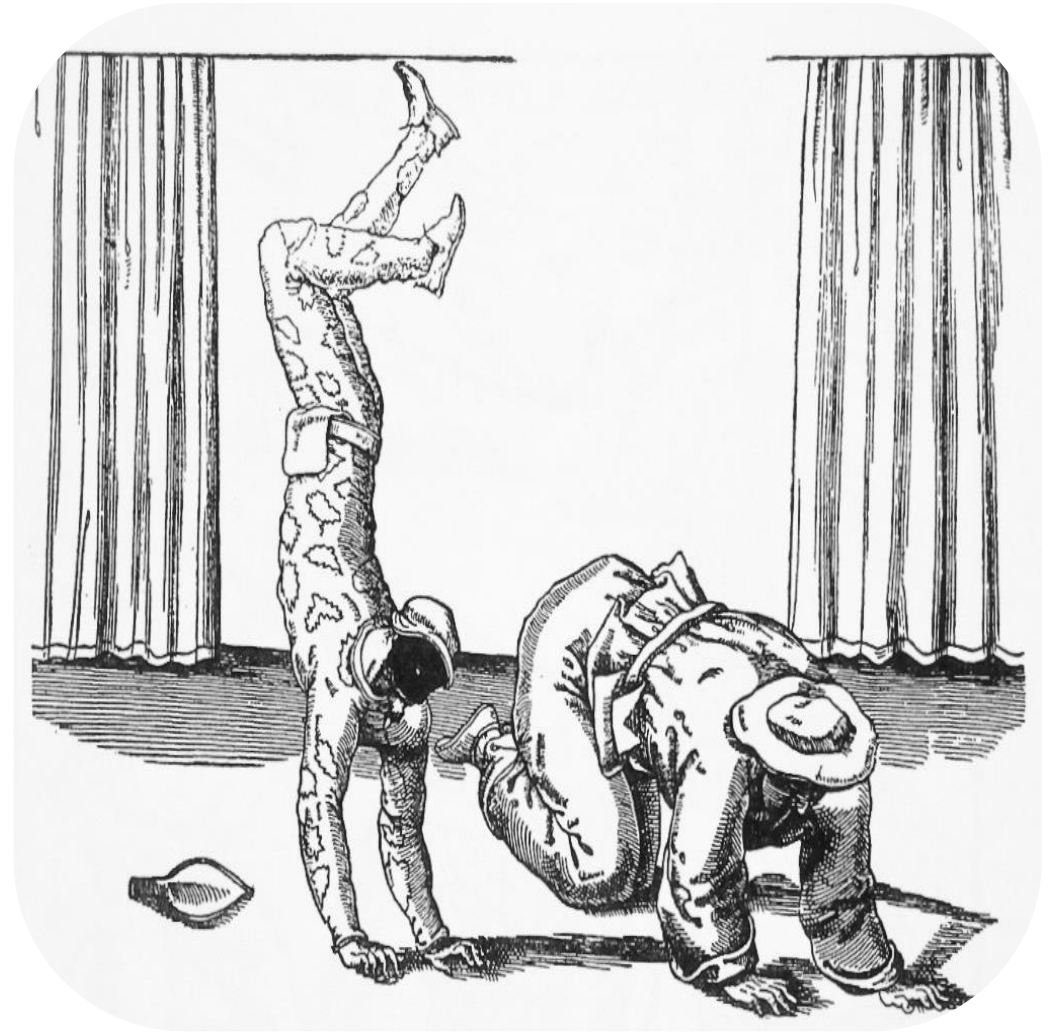
1. perspektiva původ masky zanniho

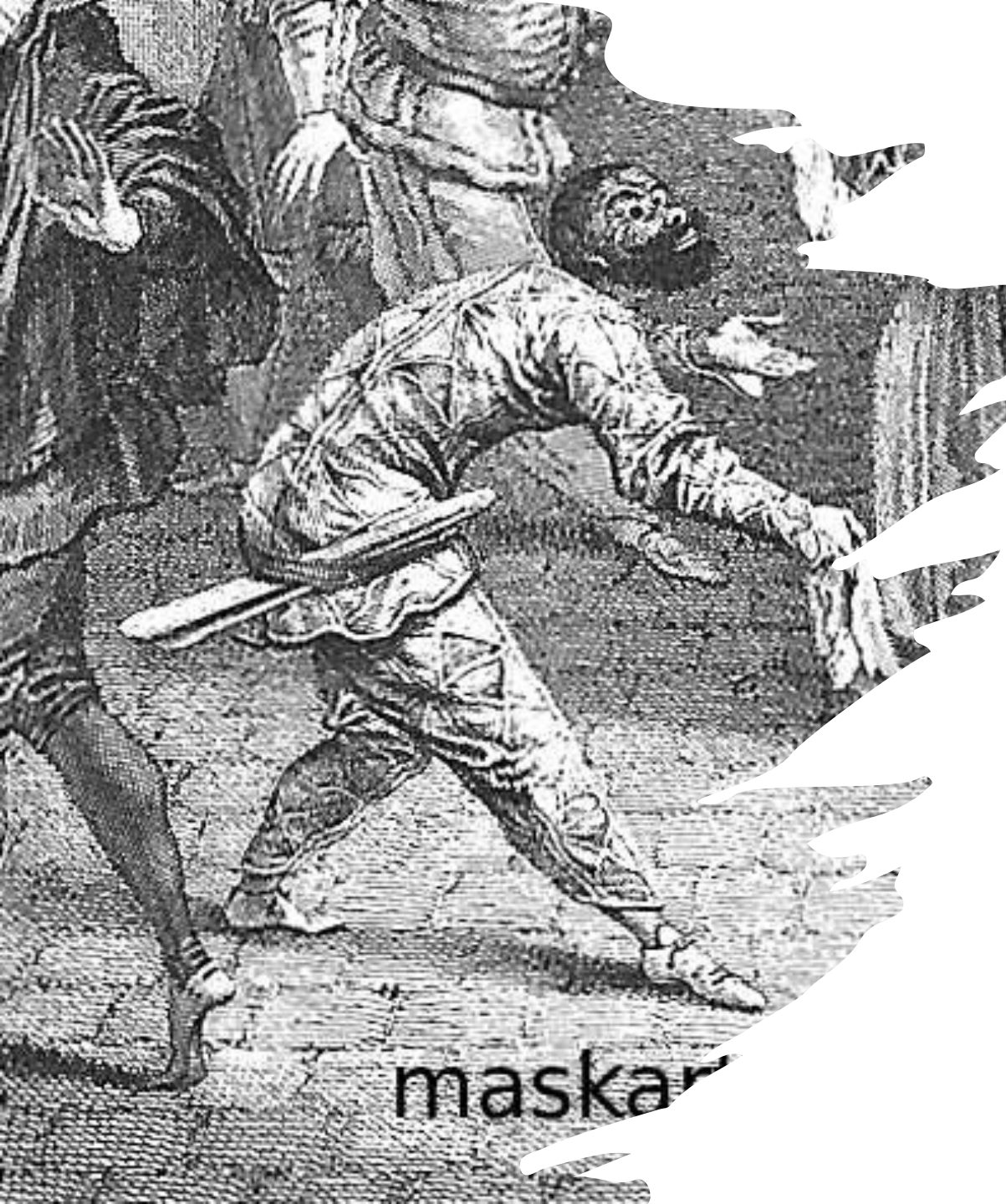
- imigrant z Bergama – do Benátek se stěhovali lidé ve velkém počtu, město a okolí bylo na počátku 16. století zničené válkou
- lidé z Bergama pracovali v Benátkách jako nosiči v přístavu, přinesli s sebou i populární bergamskou literaturu
- lze uvažovat i o imigrantech z Dalmácie
- vztah Pantalone – Zanni tvoří nejstarší jádro komedie, vychází ze sociální reality Benátek
- jméno Zanni nejprve označovalo masku sluhy tohoto jména, později pak začalo označovat celou skupinu sluhů
- Zan Padell (pánev), Zan Frignacola (fňukat i cedník), Zan Fritada (smaženec)

2. perspektiva povaha masky zanni

- tvoří **srdce komedie**
- ztělesňuje karnevalový princip
- anarchistická, subversivní síla zanniů jim umožňuje dělat věci, které jsou normálně zapovězené
- komičtí herci jsou blázni: Harlekýn je blázen z donucení, Pulcinella, že si to vybral
- zanni je komplex protikladností: mazaný i naivní, mistr v přežívání, pomáhá dobru a přitom dokáže lhát, zlomyslný i soucitný

3. perspektiva pozice zanniho ve struktuře hry

- první a druhý *zanni* – chytrý a hloupý sluha
- jeden zápletku rozvíjí a druhý ji hatí, jeden zápletku konstruuje a druhý ji boří, jeden peláší kupředu a druhý akci brzdí
- první neúnavně vymýšlí triky, nápady, finty
- jejich smysl není v rozehrávání příběhu, ten je standardizován a jeho vyústění je očekávatelné
- na hře zanniů závisí rytmus probíhajících akcí, dynamika proměn (estetický princip)

4. perspektiva zanniové severní, jižní, francouzští ... a jiní

- severní varianta – vystupuje pod řadou jmen, jižní varianta – předně jako Pulcinella
- proměny masek během působení ve Francii a vznik nových (např. Harlekýn)
- proměny v průběhu tří století – od hrubosti k estetizaci, od dravé lidovosti ke zjemnělosti rokoka
- proměňoval se herecký projev, kostým i maska
- Harlekýn mluvil v 17. století bergamasco, o století později po Goldoniho reformě, mluvil benátským dialektem

Intermezzo

- výtvarné objekty nemusí odpovídat divadelní realitě
- rokoková podoba je velmi pozdní, romantická je idealizovaná

5. perspektiva stále atributy zanniů

- kožená maska s obočím, knírem, nejčastěji černá
- maska severního zanniho má malý nos, jižní maska má nos velký a zahnutý
- maska zanniho má na čele bulku, její původ a funkce jsou nejasné (Dario Fo navrhuje tyto hypotézy: démonický charakter masky, „třetí“ božské oko, vliv čínských a japonských masek)
- kostým – původně dlouhá halena a široké kalhoty z bílé látky, barevné rozlišení zanniů je pozdějšího data
- batocio (battacio, batoncino) – dřevěná plácačka

6. perspektiva rytmus, hra celým tělem

- vychází z kontrapunktu: první a druhý zanni, sluha a pán apod.
- herec zanniho musí být ve výborné fyzické kondici, neboť v herectví komedie dell'arte se upřednostňuje fyzická reakce před psychologickou
- pokud zanni mění směr své chůze, mění i krok či styl svého kroku, v této fyzické akci je rovněž uložen vztah k ostatním postavám, postavení zanniho v situaci i emocionální náboj

Brighella

- první zanni – chytrý sluha, vede akci, vymýšlí intriky, dostává ostatní postavy do pohybu
- vynalézavý, mistr rafinovanosti a podvodu, cynický a bez skrupulí
- *brigare* – intrikovat nebo podvádět, *sbrigarsi* – pospíchat
- jeho přání je: „obelstít starého zamilovaného blázna, okrást lakomce a napráskat věřiteli“
- původní bílý kostým doplňovaný postupně zelenou barvou
- znamenitý zpěvák a expert v hraní na různé hudební nástroje
- následující francouzské masky z Brighellova rodu: Sganarelle (*sganascione* – výbuch smíchu, chechot), Mascarille (malá maska)

První Harlekýn: Tristano Martinelli (1556–1630)

- Harlekýn vznikl kombinací zanniho z Bergama a d'ábelské postavy z francouzských frašek (lokální čert Hellequin, král d'áblů Harlequin, démon Alichino...)
- Martinelli nenosil masku, pouze začerněnou tvář (pozdější Harlekýnové nosili černou masku s opičím výrazem)
- nosil kostým s nepravidelnými záplatami
- jeho vtipy byly i velmi vulgární, ale obdivoval ho král Jindřich III., který ho zval na královský dvůr
- Martinelli produkčně zaštil italské skupiny ve Francii

Harlekýn – Arlecchino

- druhý zanni
- hloupý a věčně hladový sluha
- později získává mnohem komplexnější podobu: lehkověrný a zakřiknutý, líná kůže ale zároveň všetečka, co do všeho strká nos, směs rafinovanosti a bezelstnosti, nešikovnosti a půvabu
- v 16. století kostým pokrytý nepravidelnými záplatami, postupná stylizace, nakonec pravidelné kárované kosočtverce mnoha barev
- Domenico Biancolelli, zvaný Dominique (1640–1688)

Pulcinella

- typická neapolská maska
- jméno je pravděpodobně odvozeno z dialektové varianty *Pullicinello*, zdrobnělina od *pullicino* (*pulcino* = den staré kuře)
- maska mluví kdákavým hlasem
- nejprve byl Pulcinella hrbatý, s falickým nosem, dlouhými kníry a špičatou bradkou
- jeho kostým se skládal z bílé haleny nebo rovných šatů, které byly v pase převázány provazem, z vidlicově rozeklaného klobouku a dřevěného nože
- ke konci sedmnáctého století ztratil knír a bradku a místo toho nosil půlmasku, hnědou nebo černou, zbrázděnou vráskami
- jeho nos byl zobákovitý a nosil vysoký, homolovitý klobouk (*coppolone*), v rukou mísu plnou makarónů
- velké množství profesí a zaměstnání

- stejně jako Harlekýn má dvojznačný charakter – tupý nebo inteligentní, fingovaný blbec nebo fingovaný intelektuál, otevřený novým názorům a zároveň pověřčivý, zbabělý a odvážný, dokáže zmlátit druhé, ale je častěji bit sám
- odlišuje se od bergamské masky svou obrovskou humanitou
- ačkoliv je sám nenasytný, je schopný si odebrat chleba od vlastních úst a nakrmit své *pulcinellini*
- mistr intriky, je často sám klamán kvůli své vlastní dobrotě
- neskutečný mluvka

Tisíce a jedno jméno

- v názvech sluhovských masek ze severu se odráží tvořivost každého herce, který ji stvořil
- herci „Harlekýnů“ si vždy vymýšleli nová jména kvůli zapamatovatelnosti individuality herce
- Pulcinellu hráli generace herců vždy pod tímto jediným jménem
- varianty Harlekýna: Trufaldino (podvodníček), Trivellino (vrták), Tracagnino (pořízek), Tortellino (pirožek), Naccherino (klouček), Gradellino, Mezzettino (žejdlík), Polpettino (karbanátek), Nespolino (mišpule), Bertoldino (Bertík), Fagiolino (fazolka), Trappolino (pastička, léčka), Zaccagnino, Sior Pasquino, Tabarrino (pláštěnka), Passerino (krůček), Bagatino (povaleč), Bagolino (hýřil, flamendr), Temellino (strašpítel), Fagottino (raneček), Pedrolino (Petříček), Fritellino (omeletka), Tabacchino (šňupač tabáčku)

Příklady lazzi Pulcinelly

- lazzo tří lovců

Pulcinella vypráví příběh. „Jednou byli tři lovci. První byl bezruký, druhý bez očí a čtvrtý neměl nohy. Ten bezruký říká: „Já ponesu pušku.“, ten bez očí říká: „Já budu střílet hned, jak zvěř uvidím.“ A ten třetí, beznohý říká: „A já pro ni poběžím.“ Jdou na lov. Ten bezruký říká: „Támhle je zajíc.“, ten bez očí ho zastřelí a ten beznohý pro něj běží. Pak, když ho chtějí uvařit, jdou do domu bez podlahy, bez dveří a oken a bez střechy. Ten, který nemá ruce, zaklepe na dveře a muž, který není doma, se objeví a říká: „Co si přejete?“ Oni prosí, aby jim půjčil hrnec vody. Muž, který není domu jim přinese hrnec bez dna, plný vody, ale najednou, ten, který není doma, bez očí, bez rukou a bez noh, odnese zajíce pryč.“

- lazzo s botami

Když chtějí odvést Pulcinellu do vězení, říká, že si musí nejdříve zavázat tkaničky. Pak se sklóní, popadne za nohy své dva strážce, shodí je na zem a utíká pryč.

Zagne, servette, fantesche

- ženská analogie zanniů
- ostrý a škodolibý vtip, užvaněná veselost, živý rytmus
- koketovaly se sluhy, za které se často v závěru provdaly, jejich dialogy byly vtipnými parodiemi dvorské lásky
- u pozdějších generací bylo nejslavnější jméno pro hubatou jevištní služku ironicky nevhodné Colombina, které odkazuje k hrdliččí poddajnosti a pasivitě, v době Flaminia Scaly bylo preferovaným jménem Franceschina